

ליעור מיוחד לליל הסדר (ב)

ארבעה כוסות ארבעה הסברים

Explanations and Reasons...

The Four Cups

Or is it Five?

(1) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת פסחים פרק י דף לז ע"ב-ע"ג [א:]

מניין לארבעה כוסות?

רבי יוחנן בשם רבי בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני יי' והוצאתי אתכם מג' ולקחתי אתכם

לי לעם וגו' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי

רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של פרעה

וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על יד פרעה ונתת כוס פרעה בידו וגו'

רבי לוי אמר כנגד ארבע מלכיות

ורבנן אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם

כי כה אמר יי' אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החימה וגו' כוס זהב בבל ביד יי'

כי כוס ביד יי' ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם

מהו מנת כוסם? רבי אבון אמר דיפלי פוטירין כדיפלי פוטירין אחר המרחץ

וכנגדן עתיד הקדוש ברוך הוא להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות

יי' מנת חלקי וכוס דשנת בשמן ראשי כוסי רווייה והדין כוס ישועות אשא תריין

(2) בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת וישב פרשה פח

וכוס פרעה בידי מאיכן קבעו חכמים ד' כוסות שלפסח, ר' חונה בש' ר' בניה כנגד ד' גאולות שנאמר

במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ר' שמואל בר נחמן אמר כנגד ארבעה כוסות שנ' כאן וכוס פרעה

בידי, ואשחט אותם אל כוס פרעה, ואתן את הכוס, ונתת כוס פרעה בידו, ר' לוי אמר כנגד ד' מלכיות, ר' יהושע בן

לוי אמר כנגד ד' כוסות שלתרעלה שהקב"ה משקה את אומות העולם הה"ד כי כה אמר יי' אלהי ישראל

קח את כוס היין וגו', כוס זהב בבל ביד יי' וגו', כי כוס ביד יי' וגו', ורוח זלעפות מנת כוסם, וכנגדן הקדוש ברוך הוא

משקה את ישראל ד' כוסות שלישועה לעתיד לבוא יי' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גודלי, תערך לפני שלחן

נגד צורדי דשנת בשמן ראשי כוסי רווייה, כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא, כוס ישועה אין כת' אלא ישועות אחת

לימות המשיח ואחת לימות גוג ומגוג. אמר לו את בשרתני בשורה טובה אף אני מבשרך בשורה

טובה בעוד שלשת ימים וגו'.

(3) שמות רבה (שנאן) פרשת וארא פרשה ו

והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים [והצלתי אתכם... וגאלתי אתכם... ולקחתי אתכם לי לעם]. ד' גאולות יש

כאן: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, כנגד ד' גזירות שגזר פרעה עליהם, וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות

בלילי הפסח, לקיים מה שנאמר: כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

(4) שמות רבה (שנאן) פרשת שמות פרשה א

ד' גזירות גזר עליהם פרעה.

(5) שמות יג, ח

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים:

(6) דברים טז, ג

לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

(7) שופטים ט, יג

ותאמר להם הגפן החדלת את-תירושי המשמח אלהים ואנשים והלכתני לנוע על-העצים:

(8) ישעיהו ל, כט

השיר יהיה לכם כליל התקדש-חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהרה' אל-צור ישראל:

(9) דברים כח, מז

תחת אשר לא-עבדת את-ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל:

(10) תהלים קד, טו

ויין ישמח לבב-אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב-אנוש יסעד:

(11) משנה כתב יד קאופמן פסחים י'

- א. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבין ישראל לא יאכל עד שיסב. לא יפחתו לו מארבעה כוסות שליו, אפלו מן התמחוי.
- ב. מזגו לו כוס ראשון, בית שמי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין...
- ג. הביאו לפניו, מטבל בחזרת...
- ד. מזגו לו כוס שני, וכן הגבן שואל...
- ה. רבן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלוש דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו... עד איכן הוא אומר?...
- ז. רבי טרפון אומר: אשר גאלנו...
- ח. מזגו לו כוס שלישי, וברך על מזונו. רביעי, גומר את ההלל, ואומר עליו ברפת השיר. בין הכוסות האלו, אם רצה לשתות, ישתה. בין השלישי לרביעי, לא ישתה.

12) תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק י

א. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין שיש בהן כדי רביעית בין חי בין מזוג בין חדש בין ישן ר' יהודה או' ובלבד שיהא בו טעם יין ומראה

ב. **מזגו לו כוס ראשון** בית שמי' או' מברך על היום ואחר כך מברך על היין...

13) תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) י"ה

בני העיר שאין להן מי שיקרא את ההלל הולכין לבית הכנסת וקורין פרק ראשון והולכין ואוכלין ושותין וחוזרין ובאין וגומרין את כולו ואם אי אפשר להן גומרין את כולו ההלל אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו

14) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת פסחים פרק י דף לז טור ג/ה"א

מהו לשתותן בכרך אחד מן מה דאמר רבי יוחנן הלל אם שמען בבית הכנסת יצא הדא אמרה אפילו שתיין בכרך אחד יצא

15) פסחים קח-קט.

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס. אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה. שתאן חי, יצא; שתאן בבת אחת, יצא. השקה מהן לבניו ולבני ביתו, יצא. שתאן חי, יצא, אמר רבא: ידי יין יצא, ידי חירות לא יצא. שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין יצא, ידי ארבעה כוסות לא יצא. השקה מהן לבניו ולבני ביתו, יצא, אמר רב נחמן בר יצחק: והוא דאשתי רובא דכסא. מיתיבי: ארבעה כוסות הללו, צריך שיהא בהן כדי רביעית, אחד חי ואחד מזוג, אחד חדש ואחד ישן. רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם ומראה יין. קתני מיהת "כדי רביעית" ואת אמרת "כוס יפה"! אמרי: אידי ואידי חד שיעורא הוא. מאי "כדי מזיגת כוס יפה" דקאמר? לכל חד וחד, דהוי להו כולהו רביעית. רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם ומראה. אמר רבא: מאי טעמא דרבי יהודה? דקתיב: אל תראו יין יתאדם.

תנו רבנן: הלל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות. אמר רבי יהודה: וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין? אלא מחלקין להן קליות ואגוזין בערב פסח, כדי שלא ישנו, וישאלו. אמרו עליו על רבי עקיבא, שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח, כדי שלא ישנו, וישאלו. תנא: רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו.

16) פסחים קיז ע"ב

מזגו לו כוס שלישי, מברך על מזונו אמר ליה רבינא לרבא: שמע מינה, ברכת המזון טעונה כוס. אמר ליה: **ארבע כסי** תיקנו רבנן דרף חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה.

17) פסחים קיח ע"א לפי דפוס וילנא

תנו רבנן: רביעי, גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול. דברי רבי טרפון. ויש אומרים: ה' רועי, לא אחסר.

18) פסחים קיח ע"א ע"פ כת"י וטיקון 109

תנו רבנן **חמשי** אומ' עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון ויש אומ' יי רועי לא אחסר

19) ערכין יא ע"א

אמר רב יהודה אמר שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה שנאמר ושרת בשם ה' אלהיו איזהו שירות שבשם הוי אומר זה שירה. ואימא נשיאות כפים מדכתיב לשרתו ולברך בשמו מכלל דברכת כהנים לאו שירות היא. רב מתנה אמר מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה ואימא דברי תורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב? משמחי לב איקרי טוב לא איקרי. ואימא בכורים דכתיב ושמחת בכל הטוב? טוב איקרי טוב לבב לא איקרי. א"ר מתנה מנין לביכורים שטעונין שירה אתיא טוב טוב מהכא. איני והא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין.